

การพัฒนานวัตกรรมพืชสมุนไพรไทยเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับเศรษฐกิจ ชุมชนฐานรากในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา*

THE INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THAI MEDICALE PLANTS TO ADD THE LOCAL ECONOMY COMMUNITY IN KHLONG HOI KHONG DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE

พระปลัดชีพ รกขิตธมโม (แก้วนิล)

Prapalad Chief Rakkithammo (Kaewnil)

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat, Thailand

Corresponding author E-mail: ninsarolux@gmail.com

บทคัดย่อ

การพัฒนานวัตกรรมพืชสมุนไพรไทยเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับเศรษฐกิจชุมชนฐานรากในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ในเชิงคุณภาพพร้อมกับเชิงปฏิบัติการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์การใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรไทยในการเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจชุมชนฐานราก 2) การพัฒนาพืชสมุนไพรไทยในการเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจชุมชนฐานราก ในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา 3) สร้างมูลค่าเพิ่มพืชสมุนไพรไทยให้เศรษฐกิจชุมชนฐานรากในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการกำหนดแบบเจาะจง จำนวน 25 ราย ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ปฏิบัติการวิจัย เป็นแบบบังนึ่งกการสังเกตการณ้เข้าอบรม จำนวน 30 ราย และผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการสนทนากลุ่มเฉพาะ จำนวน 8 ราย พบว่า 1) การนำสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ของชุมชนแต่ละชนิดต่างกันออกไป ตามลักษณะอาการของโรคทำให้เกิดตำรับยารักษาโรคชนิดเดียวกันหลายตำรับยาองค์ประกอบของสมุนไพรที่นำมาใช้ประโยชน์มี 4 ด้าน คือ เก็บเกี่ยวตามฤดูกาล ตามทิศ ตามวันเวลาและเก็บเกี่ยวตามยาม ซึ่งคุณค่าของสมุนไพรและตำรับยาแต่ละชนิดเกิดขึ้นจากภูมิปัญญาของชุมชน 2) นวัตกรรมที่ปรับเปลี่ยนนำมาใช้ในกระบวนต่าง ๆ การแปรรูปสมุนไพรดิบเป็นแบบแห้ง การใช้เครื่องจักรแทนแรงงานคนใช้ต้อบพลังงานแสงอาทิตย์ สมุนไพรที่ได้มีคุณค่าและมีมาตรฐาน บรรจุภัณฑ์กะทัดรัดสวยงาม วิธีการใช้และสรรพคุณใช้สองภาษา 3) การสร้างมูลค่าเพิ่มพืชสมุนไพรไทยให้กับเศรษฐกิจชุมชนฐานราก โดยการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจทั้งคุณค่าของผลิตภัณฑ์ กระบวนการผลิต คุณค่าน่าเชื่อถือ การตลาดครบวงจร ด้านคุณค่าทางสังคมโดยการฟื้นฟูภูมิปัญญาของชุมชนให้ยั่งยืน และด้านสิ่งแวดล้อมเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติให้อยู่คู่กับสังคมตลอดไป

คำสำคัญ: นวัตกรรมพืชสมุนไพรไทย, เพิ่มมูลค่า, เศรษฐกิจชุมชนฐานราก

Abstract

The innovative development of Thai medicale plants to add the local economy community in khlong hoi khong District, songkhla province qualitatively together with operational with the objective of 1) Analyze the use of Thai medicinal plants in adding economic value to grassroots communities. 2) Development of Thai medicinal plants in adding economic value to grassroots

* Received 8 October 2024; Revised 4 November 2024; Accepted 7 November 2024

communities. in Khlong Hoi Khong District, Songkhla Province 3) Create added value of Thai medicinal plants for the grassroots community economy in Khlong Hoi Khong District, Songkhla Province The key informants in the in-depth interviews were 25 specific individuals, the target population used for the research. It is a form for recording observations of 30 participants attending the training and 8 experts for focus group discussions. It was found that 1) The use of herbs for each type of community is different. According to the symptoms of the disease, there are many recipes for treating the same type of disease. The components of medicinal herbs are used in four ways: harvesting according to the season, according to the direction, according to the day and time, and harvesting according to the time of day. The value of each type of herb and medicine recipe comes from the wisdom of the community. 2) Innovations that can be used in various processes, transforming raw herbs into dry forms. Using machines instead of human labor Use a solar powered oven The herbs obtained are valuable and have standards. Beautiful compact packaging. How to use and properties in two languages 3) Creating added value of Thai medicinal plants for the grassroots community economy. By increasing the economic value of the product Production process Trustworthy value Comprehensive marketing Social value by restoring community wisdom to make it sustainable And the environmental aspect is to conserve nature to live with society forever.

Keywords: Thai Medicinal Plant Innovation, Value Added, Grassroots Community Economy

บทนำ

ประเทศไทยกับคุณภาพชีวิตของประชากรในด้านเศรษฐกิจอยู่ในเกณฑ์ผกผัน “รายกระจุก จนกระจาย” เกิดความเหลื่อมล้ำในประเทศสูง คราวเรือนส่วนใหญ่ในชนบทมีรายได้ต่อคนในครัวเรือนน้อย รายได้ของกลุ่มคนจำนวนน้อยกลับมีมากติดอันดับโลก รัฐบาลจึงนำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์ชาติ การสร้างโอกาสและความเสมอภาคเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ถ่ายทอดมาเป็นแผนแม่บทที่ 16 เศรษฐกิจฐานรากและในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 มิติโอกาสและความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคม (กรมพัฒนาชุมชน, 2566) การพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานรากในประเทศไทยถือเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals - SDGs) ขององค์การสหประชาชาติที่กำหนดเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งคือ การมุ่งขจัดความยากจนทุกรูปแบบ (ภุชงค์ เสนานุช และคณะ, 2566) ในแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงพาณิชย์ ในแผนแม่บทที่ 3 ด้านการเกษตร มีการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์เกษตรอัตลักษณ์พื้นถิ่น ด้วยการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาวัฒนธรรมและเทคโนโลยีการพัฒนากระบวนการผลิตและบรรจุภัณฑ์ เพื่อให้มีสินค้าอัตลักษณ์พื้นถิ่นออกสู่ตลาดสม่ำเสมอ ส่งเสริมการแปรรูปโดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม รวมถึงองค์ความรู้และภูมิปัญญาที่ทันสมัยมีประสิทธิภาพในการแปรรูปสร้างความแตกต่างและเพิ่มมูลค่าในผลิตภัณฑ์และสินค้าเกษตร รวมทั้งการผลักดันเทคโนโลยีและนวัตกรรมการแปรรูปสินค้าเกษตรขั้นสูงที่มีคุณค่าเฉพาะ และผลิตภัณฑ์คุณภาพสูงที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดไปสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ (กระทรวงพาณิชย์, 2564) พืชสมุนไพรไทยเป็นพืชพื้นถิ่นที่ควรส่งเสริมทั้งการปลูกและการผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจระดับฐานรากของชุมชนในประเทศไทย ซึ่งสนั่น ธัญรัตน์ศรีสกุลและสืบพงศ์ สุขสมได้วิจัยเรื่อง การบริหารจัดการธุรกิจสมุนไพรไทยด้วยระบบเศรษฐกิจชีวภาพในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย จะพบว่าการบริหารจัดการธุรกิจสมุนไพรจะมีจุดอ่อนในการผลิตที่ไม่มีคุณภาพที่แน่นอน เนื่องจากผู้ปลูกสมุนไพรยังขาดองค์ความรู้ ความเชี่ยวชาญ ขาดเทคโนโลยีที่จะช่วยในการผลิตสมุนไพรให้ได้มาตรฐานโอกาสมีช่องทางการ

ขยายตลาดธุรกิจสมุนไพรได้เพิ่มขึ้น และอุปสรรคด้านการตลาด เนื่องจากสมุนไพรมีล้นตลาดทำให้ราคาที่ได้ต่ำกว่าที่คาดการณ์ไว้ ส่วนแนวทางการบริหารจัดการธุรกิจสมุนไพรไทย ควรมีการพัฒนาให้มีการส่งเสริมพัฒนาธุรกิจสมุนไพรไทยให้มีการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ โดยส่งเสริมศักยภาพให้ผู้ปลูกสมุนไพรทั้งช่วงต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ (สนั่น ธัญรัตน์ศรีสกุล และสืบพงศ์ สุขสม, 2567)

แม้สมุนไพรไทยจะถูกใช้ประโยชน์มาเป็นเวลานาน แต่ยังมีปัญหาและอุปสรรคทั้งด้านความรู้และความเข้าใจของเกษตรกรและผู้ประกอบการ ปัญหาด้านกฎหมาย ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับคุณประโยชน์ในการรักษาเกินจริง การส่งเสริมให้นำการแพทย์แผนไทยและการแพทย์พื้นบ้านมาใช้ในระบบสุขภาพ รวมทั้งการพัฒนาสายพันธุ์สมุนไพรและการสกัดสารสำคัญยังมีการดำเนินการน้อย และการวิจัยทางการเกษตรและการแพทย์ยังไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ทางการแพทย์ได้ ซึ่งคณะกรรมการการวิสามัญเห็นว่าเพื่อให้การพัฒนาสมุนไพรไทยเป็นไปอย่างยั่งยืน การส่งเสริมพืชสมุนไพรไทยจะต้องอาศัยการวิจัยและนวัตกรรมตลอดห่วงโซ่การผลิตซึ่งต้องมีการวิจัยและนวัตกรรม ทั้งต้นน้ำ ได้แก่ การปลูกที่ได้มาตรฐาน การเก็บเกี่ยวและการขนส่งที่ดี กลางน้ำ ได้แก่ โรงงานแปรรูปขั้นต้นหรือขั้นสูงที่ได้มาตรฐาน และปลายน้ำ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและสามารถส่งไปจำหน่ายยังต่างประเทศได้ (คณะกรรมการการวิสามัญศึกษาแนวทางการพลิกโฉมพืชสมุนไพรไทยด้วยการวิจัยและนวัตกรรม วุฒิสภา, 2566) ซึ่งในประเด็นของปัญหาและอุปสรรคในการผลิตพืชสมุนไพร สุชีลา ตาลอำไพ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง การเพิ่มศักยภาพพัฒนานวัตกรรมและฟื้นฟูเศรษฐกิจท้องถิ่นให้เกิดกิจกรรมทางการตลาดของชุมชนโดยการสร้างงาน สร้างรายได้ให้เกิดขึ้นในท้องถิ่นชุมชนตำบลศรีวิชัย อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและประชาชนทั่วไป มีความคิดเห็นด้วยเกี่ยวกับการเพิ่มศักยภาพพัฒนานวัตกรรมและฟื้นฟูเศรษฐกิจท้องถิ่นให้เกิดกิจกรรมทางการตลาดของชุมชนโดยการสร้างงาน สร้างรายได้ให้เกิดขึ้นในท้องถิ่นชุมชนโดยรวม ด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านการจัดการองค์ความรู้ ด้านปรับปรุงและพัฒนา และด้านแก้ไขปัญหาการดำเนินธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอยู่ในระดับมากทุกด้าน การพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ในชุมชนโดยอาศัยเทคโนโลยีที่เป็นภูมิปัญญาในการพัฒนา การคิดต่อยอดผลิตภัณฑ์ให้เกิดการแปรรูปอย่างยั่งยืน ส่วนการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในพื้นที่ชุมชน โดยการส่งเสริมพัฒนากระบวนการผลิตให้ตรงตามมาตรฐาน การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ และพัฒนารูปแบบการตลาดให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น (สุชีลา ตาลอำไพ และคณะ, 2567)

เศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สร้างคุณภาพชีวิตที่ดีมีการสร้างรายได้ลดรายจ่าย สอดคล้องกับคำสอนรัชกาลที่ 9 โดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการ จากงานวิจัยของ อัสนรา นามไธสง และคณะ ในเรื่องการพัฒนาแบบการจัดการแปลงสมุนไพรและการสร้างมูลค่าเพิ่มสมุนไพรสู่การตลาดความเหลื่อมล้ำมิติเศรษฐกิจของวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรพื้นที่ตำบลบึงทวาย อำเภอต่างอย จังหวัดสกลนคร ซึ่งพบว่า รูปแบบการจัดการแปลงปลูกสมุนไพรมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ 1) ระบบบริหารจัดการแปลงสมุนไพรมาตรฐานแบบเกื้อกูลที่สามารถเพิ่มปริมาณการเพาะปลูก 2,321 ต้น/ไร่ คิดเป็น 4.00 เท่า 2) ระบบการจัดการกลุ่มบนฐานการผลิตและผลิตภัณฑ์อย่างมีส่วนร่วม และ 3) การจัดการข้อมูลชุมชนสู่คู่มือองค์ความรู้ที่กระตุ้นการเรียนรู้สู่การสร้างรายได้ของชุมชน และการสร้างมูลค่าเพิ่มสมุนไพรด้วยเทคโนโลยีการสกัดน้ำมันหอมระเหย ก่อเกิดผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ น้ำมันนวดสมุนไพร ถ่านหอมสมุนไพร และน้ำมันหอมระเหยสมุนไพร จากการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบนฐานข้อมูล ความรู้และเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อใช้ประโยชน์ในการดูแลเกื้อกูลชุมชนและลดการพึ่งพาทรัพยากรจากภายนอก ก่อเกิดรายได้เฉลี่ย

หลังมีโครงการ 53,785บาท/ปี/ครัวเรือน ส่งผลให้จำนวนผู้มีรายได้น้อยกว่าเส้นความยากจนลดลง 0.14 เท่า ซึ่งให้เห็นว่า การวิจัยในครั้งนี้เกิดการลดความเหลื่อมล้ำมิติเศรษฐกิจ (อัสนรา นามโธสง และคณะ, 2567)

สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดสงขลาได้ดำเนินการตามแนวทางที่สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนแผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยสมุนไพรไทย ในการส่งเสริมการปลูกสมุนไพรที่ได้มาตรฐานและคุณภาพ รวมทั้งอำนวยความสะดวกการกำกับติดตามการขับเคลื่อนการส่งเสริมผลิตผลของสมุนไพรที่มีศักยภาพ และจัดทำแผนการขับเคลื่อนและแผนปฏิบัติการสมุนไพรจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นการส่งเสริมและพัฒนากลุ่มเกษตรกร วิสาหกิจชุมชนผู้ปลูกสมุนไพรที่ต้องการพัฒนาการปลูกพืชสมุนไพรให้ได้มาตรฐาน โดยจัดทำโครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร) จังหวัดสงขลา เพื่อขับเคลื่อนและยกระดับการผลิตพืชสมุนไพรที่มีศักยภาพ การพัฒนาพื้นที่ปลูกพืชสมุนไพรเชิงเศรษฐกิจโดยเกษตรกรผู้ปลูก พืชสมุนไพรที่รวมกันเป็นกลุ่มสามารถปลูกพืชสมุนไพรที่ได้มาตรฐาน GAP หรือเกษตรอินทรีย์และนำไปแปรรูปวัตถุดิบสมุนไพรเบื้องต้นเพื่อส่งขายหรือนำไปทำยาที่มีสาระสำคัญที่ตรงตามความต้องการของแหล่งจำหน่ายหรือในโรงพยาบาล (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดสงขลา, 2566) การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยในเชิงคุณภาพร่วมกับเชิงปฏิบัติการในเรื่องการพัฒนานวัตกรรมพืชสมุนไพรไทยเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับเศรษฐกิจชุมชนฐานรากในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา จากการลงพื้นที่ของผู้วิจัย พบว่า อำเภอคลองหอยโข่งเป็นพื้นที่ที่ราบมีความอุดมสมบูรณ์มีการปลูกยางพาราเป็นอาชีพหลักและสามารถปลูกพืชสมุนไพรไทยเป็นอาชีพเสริม ทุกครัวเรือนจะมีการปลูกพืชผักสวนครัว พริก ตะไคร้ โหระพา มะกรูด เป็นต้น มีวัดปรางแก้วเป็นศูนย์กลางที่มีการผลิตยาสมุนไพรพรมประสิทธิ์มานับเกือบ 100 ปี และเป็นสมุนไพรที่ใช้รักษาโรคได้หลายชนิด ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ สมุนไพรถูกทำลายไปเพราะใช้พื้นที่ในการปลูกพืชเศรษฐกิจ ส่งผลให้สมุนไพรยิ่งหายากขึ้นทุก ๆ ปี จึงจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่ต้องส่งเสริมให้มีการปลูกสมุนไพรทดแทนอย่างเป็นระบบ ดังนั้นการใช้ประโยชน์สมุนไพรไทยโดยการยกระดับการพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับเศรษฐกิจชุมชนฐานรากในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์การใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรไทยในการเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจชุมชนฐานราก
2. เพื่อพัฒนานวัตกรรมพืชสมุนไพรไทยในการเพิ่มมูลค่าให้แก่เศรษฐกิจชุมชนฐานราก ในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา
3. เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มพืชสมุนไพรไทยให้กับเศรษฐกิจชุมชนฐานรากในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ร่วมกับรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ใช้ในการวิจัยนี้ โดยใช้วิธีการกำหนดแบบเจาะจง (Purposive sampling) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย กลุ่มภาครัฐที่เกี่ยวข้อง กลุ่มชำนาญการด้านสมุนไพร กลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร กลุ่มนำสมุนไพรมาใช้ประโยชน์และหรือกลุ่มผู้บริโภค จำนวน 25 ราย การสนทนากลุ่มเฉพาะ ได้แก่ อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม ผู้ชำนาญการด้านสมุนไพร/ ปราศษณืชาวบ้าน อดีตแพทย์ประจำตำบลและผู้ปลูกสมุนไพร จำนวน 8 ราย ประชากรกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการปฏิบัติการวิจัย ได้แก่ กลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร จำนวน 22 ราย กลุ่มพระสงฆ์และปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 8 ราย รวมจำนวน 30 ราย

การสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย กลุ่มภาครัฐที่เกี่ยวข้อง กลุ่มชำนาญการด้านสมุนไพร กลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร กลุ่มผู้นำสมุนไพรมาใช้ประโยชน์และหรือกลุ่มผู้บริโภค นอกจากนี้ยังมีการสนทนากลุ่มเฉพาะ ได้แก่ อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา

การพัฒนาสังคม ผู้ชำนาญการด้านสมุนไพร/ ปราชญ์ชาวบ้าน อดีตแพทย์ประจำตำบลและผู้ปลูกสมุนไพร ได้ผ่านการตรวจประเมินหาความเที่ยงตรง (Validity) และความถูกต้องของเนื้อหา จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ราย

กระบวนการเก็บข้อมูล 1) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากกลุ่มกลุ่มภาครัฐที่เกี่ยวข้อง กลุ่มชำนาญการด้านสมุนไพร กลุ่มผู้ปลูกสมุนไพร กลุ่มนำสมุนไพรมาใช้ประโยชน์และหรือกลุ่มผู้บริโภค 2) การสังเกตการณ์แบบไม่เป็นทางการ เพื่อรวบรวมข้อมูลในด้านการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร การสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์จากพืชสมุนไพรไทย การการนำนวัตกรรมมาใช้ในการผลิตพืชสมุนไพรและการสร้างมูลค่าเพิ่มพืชสมุนไพรไทยให้กับเศรษฐกิจฐานราก 3) การสนทนากลุ่มเพื่อพัฒนานวัตกรรมพืชสมุนไพรไทยในการเพิ่มมูลค่าให้แก่เศรษฐกิจชุมชนฐานราก ในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา รวมถึงเพื่อยืนยันข้อมูลการตกผลึกองค์ความรู้ใหม่หรือนวัตกรรมที่ได้สรสร้างการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลจากการสนทนากลุ่มมาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์การวิจัยและขอบเขตการวิจัยด้านเนื้อหา รวมถึงข้อสรุปในประเด็นทฤษฎีจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากการสังเกตการณ์ ซึ่งถือเป็นการยืนยันข้อมูล ตรวจสอบข้อมูลและวิเคราะห์แบบสามเส้า (Triangulation Method) ให้การรับรองจากผู้ทรงคุณวุฒิให้มีความสมบูรณ์และหนักแน่นยิ่งขึ้น และผู้วิจัยได้นำเสนอข้อค้นพบทั้งหมดในรูปแบบเชิงพรรณนาตามบริบท วัตถุประสงค์ของการวิจัย และขอบเขตการวิจัยด้านเนื้อหา

ผลการวิจัย

1. เมื่อศึกษาผลการวิเคราะห์การใช้ประโยชน์จากสมุนไพรไทยในการเพิ่มมูลค่าให้แก่เศรษฐกิจชุมชนฐานราก พบว่า การนำสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ของแต่ละชุมชนอาจใช้ประโยชน์จากสมุนไพรแต่ละชนิดต่างกันออกไปตามลักษณะของอาการของโรคและพื้นที่ เป็นเหตุผลทำให้เกิดตำรับยารักษาโรคชนิดเดียวกันหลายตำรับยาองค์ประกอบของสมุนไพรที่นำมาใช้ประโยชน์ โดยรวม 1) ด้านโภชนาการหรือทางอาหาร ได้แก่ ชিং ข่า ขมิ้นชัน ขมิ้นขาว กระชาย ตำลึง กระเพราแดง กระเพราขาว เตยหอม ย่านาง ผักหวาน (บ้าน) ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพืชในครัวเรือนทั้งสิ้น 2) ด้านการแพทย์แผนไทย เป็นองค์ประกอบของยาสมุนไพรหลายชนิด เช่น อังกาบ มีสมบัติเด่นแก้แสบแก้ปวดแก้ไอ ฯลฯ คำว่าตายหยาเป็น ใบต้มน้ำดื่มเป็นยาบำรุงกำลัง นำมาตำพอก ทา แก้ปวดกระดูก กระดูกหัก แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก ฯลฯ ยอบ้าน ลดอาการปวดอาการอักเสบที่เกิดขึ้นทั่วร่างกาย ดีปลี (ดีปลีเชือก) ขับลมแก้จุกเสียด ท้องพืดซัง เป็นยาเย็น ดับพิษไข้ ผักบั้งทะเล แก้พิษลมเพลมพัด มะแว้งต้น แก้เสมหะ ฯลฯ 3) ใช้สมุนไพรเพื่อส่งเสริมสุขภาพ ให้แข็งแรงเป็นยาอายุวัฒนะในรูปของสมุนไพรเดี่ยว ตำรับยาต้องเหล้า 4) เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งสามารถมาศึกษาด้วยตนเองเกี่ยวกับสมุนไพร สรรพคุณทางยาและส่วนที่นำมาใช้ประโยชน์ ซึ่งแหล่งเรียนรู้ชุมชนวัดปรางแก้วจะติดป้ายชื่อ สรรพคุณที่นำมาใช้ไว้ให้ศึกษา 5) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้านสุขภาพอนามัยตามเป้าหมาย BCG Model 6) เป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้านภูมิทัศน์ อากาศ และความยั่งยืนของสมุนไพรให้คงอยู่ตลอดไป 7) ช่วยส่งเสริมความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทั้งไม้ดอกไม้ประดับไม้ยืนต้น และ 8) ประดับตกแต่งเพื่อความสวยงามและเป็นไม้มงคล เช่น พะยอม ขนุน กระดังงา กันเกรา เสม็ดแดง ทองหลางบ้าน วานชนิดต่าง ๆ เศรษฐีเรือนนอก เศรษฐีเรือนใน เป็นต้น

2. การพัฒนานวัตกรรมพืชสมุนไพรไทยในการเพิ่มมูลค่าให้แก่เศรษฐกิจชุมชนฐานราก ในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา นวัตกรรมที่ปรับเปลี่ยนนำมาใช้ในกระบวนการต่าง ๆ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สมุนไพร ได้แก่ 1) กระบวนการแปรรูปสมุนไพรในขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่งส่งผลให้ระบบกลไกเปลี่ยนแปลงกลไกไปจากเดิม โดยการปรับเปลี่ยนการแปรรูปสมุนไพรดิบเป็นสมุนไพรแห้ง สมุนไพรผงนำมาปรงยาตามตำรับยา 2) นำสมุนไพรแห้งที่แปรรูปแล้วจำหน่ายเป็นสมุนไพรเดี่ยว หรือมาปรงตามตำรับยาเป็นยาต้องเหล้าหรือยาต้ม เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่ม

ให้กับสมุนไพร 3) นำสมุนไพรแห้งจัดบรรจุภัณฑ์ให้สวยงาม 4) สมุนไพรผง นำมาบรรจุเป็นบรรจุภัณฑ์ใหม่พร้อมมีรายละเอียดการใช้ยารักษา 5) สร้างผลิตภัณฑ์สมุนไพรใหม่เพื่อพัฒนาความหลากหลายการใช้สมุนไพรในการนำมาใช้ประโยชน์ทางด้านต่าง ๆ และ 6) การปรับเปลี่ยนในเชิงพัฒนา ทั้งกระบวนการการผลิตการแปรรูปที่ส่งผลให้ได้ผลงานมีประสิทธิภาพประสิทธิภาพของงานที่ดีขึ้น มีระบบการทำงานรวดเร็วขึ้นจัดเป็นนวัตกรรมอย่างหนึ่ง เช่น การปรับเปลี่ยนเครื่องตัดพืชที่ใช้ทำปุ๋ยมาเปลี่ยนมอเตอร์ให้มีความเร็วสูงขึ้น เพื่อให้สามารถตัดสมุนไพรที่เป็นเนื้อไม้แข็งได้ ส่งผลให้ทำงานได้รวดเร็วมากกว่าเดิมหลายเท่า ใช้แรงงานคนตากสมุนไพรกลางแจ้งปรับเปลี่ยนมาใช้ตู้อบสมุนไพรแสงอาทิตย์ ปลอดภัยจากการการปนเปื้อนของฝุ่นละอองและได้ผลิตภัณฑ์ที่แห้งเร็วกว่า 2 - 3 เท่า หรือการปรับเปลี่ยนบรรจุภัณฑ์ใหม่ให้สวยงาม สามารถป้องกันความชื้นได้โดยการซีลด้วยฟรอยด์ส่งผลให้มูลค่าของสมุนไพรเพิ่มขึ้น ในประเด็นปัญหาและอุปสรรคที่อาจเกิดขึ้นในกระบวนการพัฒนานวัตกรรม คือภาครัฐควรให้ความสำคัญของการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนพืชสมุนไพร เช่น การยกระดับมาตรฐานการผลิตให้ทันสมัย และให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีสำหรับผู้ประกอบการในท้องถิ่นในระยะเริ่มต้น เพื่อให้การพัฒนาสมุนไพรเป็นไปอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ ส่วนการพัฒนานวัตกรรมพืชสมุนไพรจะผลกระทบต่อสังคมชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมในระยะยาวจะมีทิศทางในด้านบวก เพราะคนในชุมชนจะสามารถรักษาภูมิปัญญาของบรรพบุรุษส่งต่อสู่ลูกหลาน เพิ่มรายได้ในครอบครัวเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีและคนรุ่นใหม่จะเกิดความภาคภูมิใจ

3. ผลการสร้างมูลค่าเพิ่มพืชสมุนไพรไทยให้กับเศรษฐกิจชุมชนฐานรากในอำเภอคลองหอยโข่งจังหวัดสงขลา เป็นการยกระดับของสินค้าด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อสร้างเสริมเศรษฐกิจของชุมชนหรือเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ทั้งคุณค่าของผลิตภัณฑ์ กระบวนการผลิต ผลิตภัณฑ์ที่น่าเชื่อถือ ปรับเปลี่ยนบรรจุภัณฑ์ให้เป็นที่น่าสนใจของผู้บริโภค รวมทั้งจัดระบบการตลาดอย่างครบวงจร การสร้างคุณค่าทางสังคม โดยการฟื้นฟูและรักษาภูมิปัญญาของชุมชนให้ยั่งยืน ด้านสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ส่งเสริมการใช้สมุนไพรให้คงอยู่เท่ากับเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่คู่กับสังคม การสร้างมูลค่าเพิ่มพืชสมุนไพรไทยทำได้ดังนี้ 1) การสร้างมาตรฐานสินค้าสมุนไพร โดยการแปรรูปสมุนไพรจากสมุนไพรเป็นสมุนไพรในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สมุนไพรอบแห้ง สมุนไพรผง แล้วนำมาจัดใส่บรรจุภัณฑ์ 2) การจัดกระบวนการผลิตที่น่าเชื่อถือเพิ่มคุณค่าให้แก่สินค้าในทุกภาคลักษณะ 3) การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้มีสีสันสวยงาม เพื่อสร้างแรงจูงใจให้กับผู้บริโภค มีป้ายสลากบอกคุณสมบัติของสินค้า วิธีใช้อย่างชัดเจน 4) การวางระบบการตลาดประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่ยอมรับและใช้วิธีการจัดการตลาดอย่างหลากหลาย รวมทั้งมีการขายออนไลน์เพื่อสร้างความสะดวกให้แก่ผู้บริโภค และ 5) ส่งเสริมการปลูกให้มากขึ้นทั้งกลุ่มพืชสมุนไพรเพื่อประกอบอาหารหรือเป็นองค์ประกอบทางยา เพื่อให้มีมากพอสำหรับการบริการแก่ผู้บริโภคและความต้องการของตลาด

อภิปรายผล

จากการศึกษา “การพัฒนานวัตกรรมพืชสมุนไพรไทยเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับเศรษฐกิจชุมชนฐานรากในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา” มีการอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการศึกษาการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรไทยในการเพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจชุมชนฐานราก การกำหนดนโยบายแห่งรัฐในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทย ให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้มากขึ้น ภายใต้การส่งเสริมและควบคุมคุณภาพหรือมาตรฐานที่สมดุลและสอดคล้องกับสถานการณ์จัดตั้งคณะกรรมการปฏิรูปกิจการสมุนไพรไทย เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและเห็นผลสัมฤทธิ์ภายในระยะเวลาที่กำหนด ปรับปรุงยุทธศาสตร์ด้านผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้สอดคล้องกับวาระแห่งชาติและนโยบายแห่งรัฐ ตลอดจนการขับเคลื่อนเชิงบูรณาการในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและประเมินผลสัมฤทธิ์ได้อย่างชัดเจน โดยเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการ (คณะกรรมการการวิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ, 2566) สมุนไพรไทยแม้ว่าจะถูกใช้ประโยชน์มาเป็นเวลานาน แต่ยังมีปัญหาและอุปสรรคทั้งด้านความรู้และความเข้าใจของเกษตรกรและผู้ประกอบการ ปัญหาด้านกฎหมาย ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับคุณสมบัติ

ในการรักษาเงินจริงล้านบาท จึงมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยะนุช เหลืองงาม และอิศรารัตน์ มาชนพันธ์ ได้วิจัยเรื่อง การอนุรักษ์ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรท้องถิ่นบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคน จังหวัดเลย ซึ่งพบว่า มีจำนวนพืชสมุนไพรท้องถิ่นที่มีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรท้องถิ่น 32 วงศ์ 49 สกุล 50 ชนิด การใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรท้องถิ่นมีการนำส่วนต่าง ๆ ของสมุนไพรท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์มากที่สุดคือส่วนช่วงใบ จำนวน 27 ชนิด และแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรท้องถิ่น โดยการการสืบทอดจากบรรพบุรุษ การขยายพันธุ์พืชสมุนไพรท้องถิ่น การพัฒนาตนเองการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการจำหน่ายจากพืชสมุนไพรท้องถิ่นและการถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้ (ปิยะนุช เหลืองงาม และอิศรารัตน์ มาชนพันธ์, 2566) จะเห็นได้ว่า ยังมีการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรจึงต้องมีการอนุรักษ์และต่อยอด ดังที่ฉัตรชัย รุ่งจิรารัตน์ และคณะได้วิจัยเรื่อง การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหยียบฉ่า วัดเกาะหงษ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์บนฐานการมีส่วนร่วม พบว่า ในด้านเศรษฐกิจ มีผู้ประกอบการวิสาหกิจในชุมชน ประชาชนชาวบ้านคนส่วนใหญ่มักจะคิดถึงองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาที่เป็นความรู้ ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ปรับตัวผ่านประสบการณ์ที่สั่งสม พัฒนาและสืบทอดกันต่อ ๆ มาเพื่อสร้างรายได้ทั้งในรูปแบบรายได้หลักหรือรายได้เสริมในบางครอบครัว และในด้านสิ่งแวดล้อม คนในท้องถิ่นให้ความสนใจในการประยุกต์ใช้พืชสมุนไพรเพื่อการบำบัดรักษา ถือว่าเป็นการดำรงชีวิตด้วยความกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม สามารถนำสมุนไพรที่เพาะปลูกในครัวเรือนมาใช้ในการทำยารักษาโรคและยังสามารถสร้างรายได้ ส่งผลให้หลายครอบครัวในชุมชนมีการขยายพื้นที่เพาะปลูกพืชสมุนไพร (ฉัตรชัย รุ่งจิรารัตน์ และคณะ, 2566) มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัสนรา นามไธสง และคณะ เรื่อง การเพิ่มการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาบ้านหนองบัว ตำบลบึงหวาย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร ที่ชุมชนพื้นที่เกิดชุดข้อมูลสถานการณ์พืชสมุนไพรท้องถิ่นเพื่อการใช้ประโยชน์ซึ่งชุมชนสามารถเข้าถึงได้และง่ายต่อใช้ประโยชน์ ทั้งยังมีรูปแบบการจัดการพื้นที่เพื่อการเพาะปลูกพืชสมุนไพรหมุนเวียนและผสมผสานเพื่อลดความเสี่ยงด้านการตลาดที่สอดคล้องกับศักยภาพชุมชน ทำให้ชุมชนมีการเพิ่มพื้นที่การเพาะปลูกพืชสมุนไพร 8 ชนิด (ไพล ขมิ้นชัน ขมิ้นอ้อย ตะไคร้หอม ว่านหางจระเข้ ฟ้าทะลายโจร กระเจี๊ยบและมะกรูด) คิดเป็นร้อยละ 58.53 ของการใช้ประโยชน์ที่เพิ่มขึ้นของกลุ่มเป้าหมาย ทั้งยังมีการเพิ่มชนิดพันธุ์ใหม่และกำลังการผลิตในพื้นที่จากเดิม จำนวน 30 ชนิด ปริมาณการเพาะปลูกรวมกัน 754 ต้น เพิ่มขึ้น 32 ชนิด (ตะไคร้หอมและขมิ้นชัน) ปริมาณการเพาะปลูกหลังมีการดำเนินงานโครงการวิจัย 4,154 ต้น คิดเป็นร้อยละ 77.82 ของการใช้ประโยชน์ที่เพิ่มขึ้นในชุมชน (อัสนรา นามไธสง และคณะ, 2566)

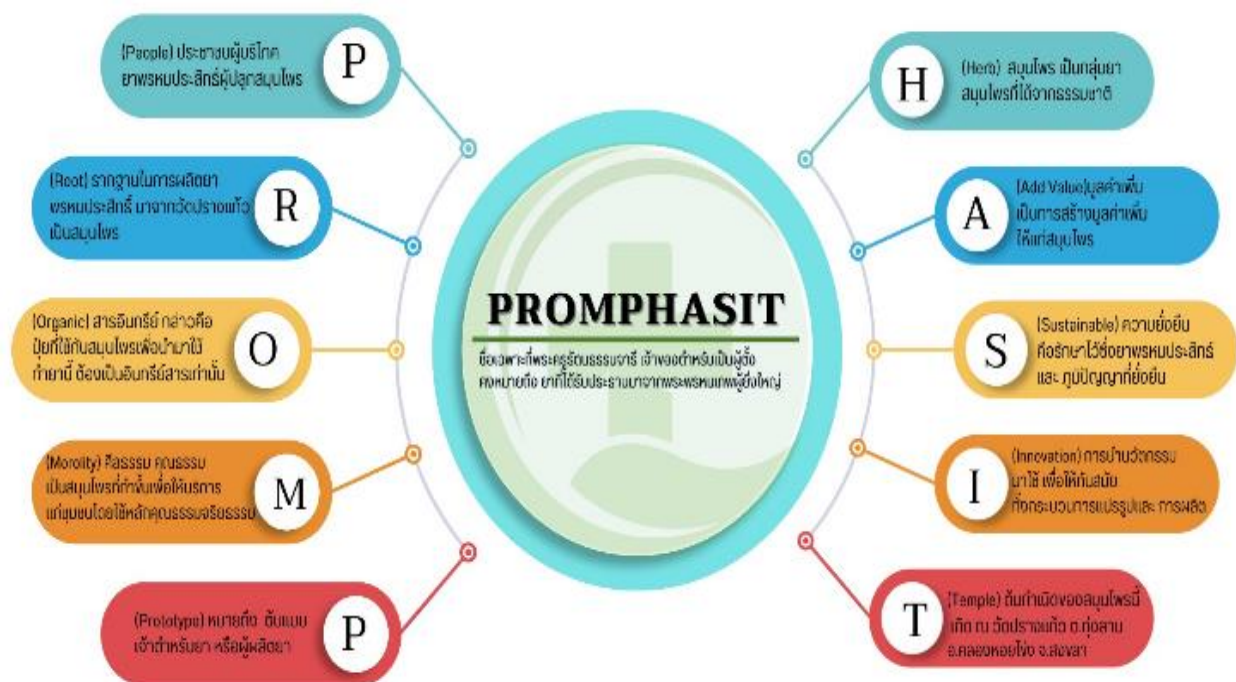
2. ผลการพัฒนานวัตกรรมพืชสมุนไพรไทยในการเพิ่มมูลค่าให้แก่เศรษฐกิจชุมชนฐานราก ในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา จังหวัดสงขลาเป้าหมายในการพัฒนาสมุนไพรไทยให้เป็นรูปธรรมในระดับจังหวัด ซึ่งทางจังหวัดสงขลาได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการพัฒนาเมืองสมุนไพร (Herbal City) จังหวัดสงขลา แต่ประเด็นเรื่อง สารเคมีตกค้างในดินเป็นเรื่องที่สำคัญ จึงต้องหาแหล่งปลูกที่เหมาะสมกับพืชสมุนไพร รวมทั้งเรื่องทิศทางการทำงานให้เกษตรกรสามารถปลูกสมุนไพรแล้วจำหน่ายได้ จึงต้องพิจารณารอบด้านทั้งเรื่องต้นทุนรวมทั้งการวางกรอบการท่องเที่ยวและการจัดชุมชนต้นแบบ จึงไปสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐนนท์ จิรกีจนิมิต และคณะ ได้วิจัยเรื่องสัมมาชีพ: องค์ความรู้พืชสมุนไพรพื้นถิ่นและการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่ดอยลังกา ซึ่งพบว่า 1) พืชสมุนไพรที่ค้นพบมีด้วยกัน 24 ชนิด และสมุนไพรที่ได้นำไปทำสารสกัดแล้วนำไปพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สามารถตอบโจทย์ในเชิงธุรกิจชุมชนได้ในครั้งนี้มีด้วยกัน ทั้งหมด 3 ชนิด ขมิ้นชัน มะขามป้อม กัญชาแดงลังกา และสมุนไพรทั้ง 3 ชนิดนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพร ได้ทั้งหมด 12 ผลิตภัณฑ์ 2) สำหรับการพัฒนาสัมมาชีพการแปรรูปพืชสมุนไพรพื้นถิ่นและส่งเสริมการตลาดในพื้นที่ดอยลังกา ผู้วิจัยและคนในชุมชน ตลอดจนหน่วยงานราชการและผู้ประกอบการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในชุมชนร่วมกันหาแนวร่วมสร้างศูนย์การเรียนรู้พืชสมุนไพรพื้นถิ่นและส่งเสริมอาชีพราษฎรดอยลังกา (ณัฐนนท์ จิรกีจนิมิต และคณะ, 2566) การทำงานร่วมกัน

ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชนจะหนุนเสริมเศรษฐกิจชุมชนได้เป็นอย่างดี จึงมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ น้ำทิพย์ ไตเต้า และอดิลา พงศ์ยี่หล้า ได้วิจัยเรื่อง ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจสมุนไพรไทยภายใต้แนวคิด เศรษฐกิจสร้างสรรค์และนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ พบว่า 1) ความเป็นผู้ประกอบการด้านความมั่นคงนวัตกรรม และด้าน ความมุ่งมั่นในการแข่งขันมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของธุรกิจสมุนไพรไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งความผันแปร ของความสำเร็จได้รับอิทธิพลจากความเป็นผู้ประกอบการ ร้อยละ 56.7 2) แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ด้านการใช้ องค์ความรู้ ด้านการสร้างสรรค์งานและด้านการใช้เทคโนโลยี และนวัตกรรมมีอิทธิพลต่อความสำเร็จของธุรกิจ สมุนไพรไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งความผันแปรของความสำเร็จได้รับอิทธิพลจากแนวคิดเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ ร้อยละ 66.0 และ 3) นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ด้านการพัฒนาและแนะนำผลิตภัณฑ์ใหม่สู่ตลาด ด้านการ ปรับปรุงคุณภาพของผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง และด้านเอกลักษณ์เฉพาะของผลิตภัณฑ์มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของ ธุรกิจสมุนไพรไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งความผันแปรของความสำเร็จได้รับอิทธิพลจากนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ ร้อยละ 56.7 (น้ำทิพย์ ไตเต้า และอดิลา พงศ์ยี่หล้า, 2565) นับว่าเป็นการพืชสมุนไพรที่มีอยู่แล้วในชุมชนมาเพิ่ม มูลค่า เป็นการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากโดยชุมชนอย่างแท้จริง ในส่วนของประเทศไทยได้ประกาศวิสัยทัศน์ IGNITE THAILAND เป็นศูนย์กลางด้านการแพทย์และสุขภาพ Medical and Wellness Hub ที่มุ่งยกระดับการ ให้บริการทางการแพทย์ทั่วไป การแพทย์แผนไทยและผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้มีศักยภาพ ในการสร้างมูลค่าเศรษฐกิจ สุขภาพในระดับประเทศและระดับนานาชาติ โดยปัจจุบันสมุนไพรเป็นที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายและมีการ ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ตลาดผลิตภัณฑ์สมุนไพรของประเทศไทย มีมูลค่าค้าปลีกสูงที่สุดเป็นอันดับ 1 ในภูมิภาค เอเชีย อันดับที่ 4 ของเอเชียและอันดับ 8 ของโลก มีโรงงานภาคเอกชนที่ผลิตยาสมุนไพร 1,000 แห่ง มีโรงงาน สกัด 11 แห่ง และมีโรงพยาบาลที่สามารถผลิตสมุนไพรที่ได้รับมาตรฐาน GMP 46 แห่งทั่วประเทศ ส่งผลให้มูลค่า การใช้ยาสมุนไพรในหน่วยบริการสุขภาพทั่วประเทศ มีมูลค่าเติบโตขึ้นเฉลี่ยปีละกว่า 1.5 พันล้านบาท และสร้าง มูลค่าของผลิตภัณฑ์สมุนไพรภายในประเทศ รวมกว่า 56,944 ล้านบาท ในปี 2566 (ไทยรัฐ, 2567) วิสัยทัศน์ของ ประเทศไทยกับการเป็นศูนย์กลางด้านการแพทย์และสุขภาพ จะเป็นการสนับสนุนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพร ที่ยั่งยืนและการยกระดับมาตรฐานของผลิตภัณฑ์

3. ผลการสร้างมูลค่าเพิ่มพืชสมุนไพรไทยให้กับเศรษฐกิจชุมชนฐานรากในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัด สงขลา การสร้างมูลค่าเพิ่มพืชสมุนไพรด้วยการพัฒนากับงานวิจัยของ เพ็ญศรี ฉิรินัง และคณะ ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นสู่ความเป็นโอท็อปพรีเมียมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า 1) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรจังหวัดนครปฐมมีศักยภาพโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง 2) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรจังหวัดนครปฐมยังมีปัญหาในด้านการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ ด้านการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ด้านการเงินและบัญชี ด้านทรัพยากรบุคคล ด้านการตลาดและด้านการคิด สร้างสรรค์และสร้างมูลค่าเพิ่ม และ 3) แนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นสู่ความเป็นโอท็อปพรีเมียมของกลุ่ม วิสาหกิจชุมชนสมุนไพรจังหวัดนครปฐม คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ต้องบูรณาการร่วมกันเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นสู่ความเป็นโอท็อปพรีเมียม (เพ็ญศรี ฉิรินัง และคณะ, 2566) ฌร มหารธรรมนุชโชค ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์กันแดดทานาคาเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของสมุนไพร บางแสนเอิร์บ ตำบลท่ายาง อำเภอเพชรบุรี ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ครีมกันแดดทานาคามีเนื้อครีม สีเหลืองอ่อน ผิวนุ่ม อ่อนโยน ไม่เหนียวเหนอะหนะกำลังดี ยืดเกาะผิว เนื้อครีมบางเบาซึมเข้าสู่ผิวได้ดี ลดการ ระคายเคืองต่อผิว ครีมกันแดดทานาคา บรรจุในหลอดบีบพลาสติก ขนาด 30 - 50 มล. นอกจากนี้ความพึงพอใจ ของผู้บริโภคต่อครีมกันแดดทานาคาพบว่าข้อมูลประชากรมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของลูกค้า เช่น ความสามารถ ของผลิตภัณฑ์ในการปกป้องผิวจากแสงแดดในระดับสูง ต่อไปเนื้อครีมจะมีความนุ่ม อ่อนโยนต่อผิวและไม่เหนียว เหนอะหนะ กลิ่นหอม บรรจุภัณฑ์ที่สวยงามและความน่าดึงดูด ส่วนผสมและรายละเอียดบนฉลากชัดเจนที่ระดับ นัยสำคัญ 0.05 (ฌร มหารธรรมนุชโชค, 2566)

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 โมเดลยาพรมประสิทธิ์ สำหรับพระครูรัตนธรรมจารี

PROMPHASIT ชื่อเฉพาะที่พระครูรัตนธรรมจารีเจ้าอาวาสวัดปรางแก้วเป็นผู้ตั้ง คงหมายถึง ยาที่ได้รับการปรารถนาจากพระพรหมเทพผู้ยิ่งใหญ่

P (People) หมายถึง ประโยชน์และคุณค่าที่มีต่อประชาชนผู้บริโภคนยาพรมประสิทธิ์ ผู้ปลูกสมุนไพร ตลอดถึงผู้มีส่วนร่วมเสีย

R (Root) รากฐานในการผลิตยาพรมประสิทธิ์ มาจากวัดปรางแก้ว เป็นสมุนไพร

O (Organic) หมายถึง สารอินทรีย์ กล่าวคือ ปุ๋ยที่ใช้กับสมุนไพรเพื่อนำมาใช้ทำยา ต้องเป็นอินทรีย์สารเท่านั้น

M (Morality) ศีลธรรม, คุณธรรม เป็นสมุนไพรที่ผลิตขึ้นเพื่อให้บริการแก่ชุมชน โดยใช้หลักคุณธรรมจริยธรรม

P (Prototype) ต้นแบบ คือ เจ้าตำรับยา หรือผู้ผลิตยา

H (herb) สมุนไพร เป็นกลุ่มยาสมุนไพร ที่ได้จากธรรมชาติ เกิดขึ้นจากชุมชน

A (Addd Value) มูลค่าเพิ่ม เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สมุนไพร

S (Sustainable) หมายถึง ความยั่งยืน คือ รักษาไว้ซึ่งยาพรมประสิทธิ์ หุ่น และภูมิปัญญาที่ยั่งยืน เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

I (Innovation) หมายถึง การนำนวัตกรรมมาใช้ เพื่อให้ทันสมัย ทั้งหลักการ วิธีการกระบวนการแปรรูป และการผลิต

T (Temple) ต้นกำเนิดของสมุนไพรมีเกิด ณ วัดปรางแก้ว ต.ทุ่งลาน อ.คลองหอยโข่ง จ.สงขลา เป็นศูนย์กลางของการพัฒนานวัตกรรมการสมุนไพรร

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมพืชสมุนไพรไทยเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับเศรษฐกิจชุมชนฐานรากในอำเภอคลองหอยโข่ง จังหวัดสงขลา” พบว่า จังหวัดสงขลาเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่มีการดำเนินงานขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองสมุนไพรเป็นต้นแบบ เพื่อสร้างศักยภาพทั้งทางเศรษฐกิจและสร้างรายได้ให้กับชุมชน เมื่อสมุนไพรเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงควรส่งเสริม อนุรักษ์และสืบสานให้คงไว้ เป็นมิติของความสัมพันธระหว่างคนในครอบครัวในชุมชนอย่างเหนียวแน่น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 1) ภาครัฐควรให้ความสำคัญของการพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนพืชสมุนไพร เช่น การยกระดับมาตรฐานการผลิต และสิทธิประโยชน์ทางภาษีสำหรับผู้ประกอบการในท้องถิ่น 2) ภาครัฐต้องสนับสนุนช่องทางการจัดจำหน่ายที่หลากหลาย เช่น การค้าออนไลน์และการทำตลาดผ่านช่องทางดิจิทัล รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนและผู้ประกอบการภาครัฐและเอกชน 3) รัฐบาลควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรพื้นบ้านมาจัดไว้ในหลักสูตรการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมจนถึงระดับมหาวิทยาลัย โดยบรรจุเป็นหลักสูตรการเรียนรู้อิงชีวิต 4) รัฐบาลควรส่งเสริมชุมชนปลูกพืชสมุนไพรเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริม เพื่อรองรับการขาดแคลนสมุนไพรในอนาคต 5) สามารถพัฒนาและจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรในชุมชนได้ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ 1) ชุมชนสามารถนำรูปแบบมาสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรเพื่อสร้างความเข้มแข็ง 2) ควรเพิ่มพื้นที่การปลูกพืชสมุนไพรและมีวิธีการปลูกให้มีคุณภาพตรงตามที่ต้องการ มีการจัดการการตลาดเพื่อรองรับสินค้าและมีราคากลาง 3) ส่งเสริมการปลูกสมุนไพรในครัวเรือนและชุมชน โดยการเข้าถึงแหล่งทุนได้ง่าย ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรพัฒนารูปแบบการใช้ประโยชน์สมุนไพรไทยเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงการค้าทั้งนี้สมุนไพรพื้นบ้านหลายชนิดมีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ได้ แต่ยังขาดกระบวนการและข้อมูลเชิงวิชาการที่เหมาะสม 2) พัฒนาการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านแหล่งเรียนรู้ในชุมชนในโอกาสวันสำคัญทางศาสนา

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาชุมชน. (2566). การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและลดความเหลื่อมล้ำของชุมชนอย่างยั่งยืน. เรียกใช้เมื่อ 4 มีนาคม 2567 จาก <https://www.thailandplus.tv/archives/704490>
- กระทรวงพาณิชย์. (2564). แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงพาณิชย์ (ฉบับทบทวน). เรียกใช้เมื่อ 19 ตุลาคม 2567 จาก <https://www.ops.moc.go.th/th/file/get/file/202107191a18da63cbbfb49cb9616e6bfd35f662154519.pdf>
- คณะกรรมการการศึกษานิเทศศาสตร์และการศึกษานโยบายการปลูกพืชสมุนไพรไทยด้วยการวิจัยและนวัตกรรม วุฒิสภา. (2566). แนวทางการปลูกพืชสมุนไพรไทยด้วยการวิจัยและนวัตกรรม. เรียกใช้เมื่อ 30 มีนาคม 2567 จาก <https://www.senate.go.th/assets/portals/185/fileups/485/files/รายงานคณะกรรมการการ/75.แนวทางการปลูกพืชสมุนไพรไทยด้วยการวิจัยและนวัตกรรม.pdf>
- ฉัตรชัย รุ่งจิรารัตน์ และคณะ. (2566). การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเหยียบฉ่ำ วัดเกาะหงษ์อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์บนฐานการมีส่วนร่วม. วารสารวิจัยและวิชาการบรรพชน, 1(1), 3-4.
- ณธ มหัทธมนนุช. (2566). การพัฒนาผลิตภัณฑ์กันแดดทานาคาเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของสมุนไพรบางแสนเอิร์บ ตำบลท่ายาง อำเภอเพชรบุรี. วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น, 9(1), 60-68.
- ณัฐนันท์ จิรจิณนิต และคณะ. (2566). สัมภาษณ์: องค์ความรู้พืชสมุนไพรพื้นถิ่นและการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่ดอยลังกา. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 11(4), 1549-1561.

- ไทยรัฐ. (2567). ยาไทยฟ้าทะลายโจร ภูมิปัญญาสู่ยานอก. เรียกใช้เมื่อ 2 สิงหาคม 2567 จาก <https://www.thairath.co.th/news/local/2804216>
- น้ำทิพย์ ไต้เต้า และอดิลา พงศ์ยี่หล้า. (2565). ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจสมุนไพรไทยภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์และนวัตกรรมผลิตภัณฑ์. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 10(6), 2411-2422.
- ปิยะนุช เหลืองงาม และอิสรารัตน์ มาชนพันธ์. (2566). การอนุรักษ์ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรท้องถิ่นบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. วารสาร มจร.ทริภูมัยปริทรรศน์, 7(3), 73-87.
- เพ็ญศรี ฉิรินัง และคณะ. (2566). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นสู่ความเป็นโอท็อปพรีเมียมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรจังหวัดนครปฐม. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยธนบุรี, 17(1), 96-107.
- ภูษงค์ เสนานุช และคณะ. (2566). การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน. เรียกใช้เมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2567 จาก <https://www.sdgmovement.com/2023/01/24/opinions-on-sustainable-grassroot-economic-development-policy/>
- สนั่น ธัญรัตน์ศรีสกุล และสืบพงศ์ สุขสม. (2567). การบริหารจัดการธุรกิจสมุนไพรไทยด้วยระบบเศรษฐกิจชีวภาพในพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 13(5), 112-124.
- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดสงขลา. (2566). โครงการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพ (สมุนไพร) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2566. เรียกใช้เมื่อ 21 กันยายน 2567 จาก <https://www.opsmoac.go.th/songkhla-performance-files-451691791835>
- สุชีลา ตาลอำไพ และคณะ. (2567). การเพิ่มศักยภาพพัฒนานวัตกรรมและฟื้นฟูเศรษฐกิจท้องถิ่นให้เกิดกิจกรรมทางการตลาดของชุมชนโดยการสร้างงาน สร้างรายได้ให้เกิดขึ้นในท้องถิ่นชุมชนตำบลศรีวิสัย อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารวิจัยวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, 8(2), 395-409.
- อัสนรา นามไธสง และคณะ. (2566). การเพิ่มการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรท้องถิ่นเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาบ้านหนองบัว ตำบลบึงทวาย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 18(65), 83-94.
- _____. (2567). การพัฒนารูปแบบการจัดการแปลงสมุนไพรและการสร้างมูลค่าเพิ่มสมุนไพรสู่การตลาดความเหลื่อมล้ำมิติเศรษฐกิจของวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรพื้นที่ตำบลบึงทวาย อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนคร. วารสารจันทร์เกษมสารมหาวิทยาลัยราชภัฏจันทร์เกษม, 30(1), R96-R111.